

MİMARLIK EĞİTİMİNDE EVRENSEL TASARIM İÇERİKLİ DERSLERİN YERİ

Sertan BAKAR ^{1*}, Okan ŞİMŞEK ²

¹: Eskişehir Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Bina Bilgisi Anabilim Dalı.

²: Eskişehir Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi,, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Yapı Bilgisi Anabilim Dalı.

Özet

Toplumunu oluşturan bireylerin sosyal, ekonomik ve kültürel farklılıkları olduğu gibi kalıcı ya da geçici fiziksel ve bilişsel farklılıkları da olabilmektedir. Bu bakımdan, son derece kapsamlı bir tasarım disiplini olan mimarlığın da eksiksiz olarak toplumun tamamına cevap verebilmesi gerekmektedir. Evrensel tasarım ilkeleri doğrultusunda hazırlanacak olan müfredat dahilinde verilecek mimarlık eğitimi ile mimarların tasarım sorunlarına sunacakları çözümlerin kapsayıcı, herkes için ya da evrensel tasarım bağlamında herhangi bir bireyin dışlanmadığı, herkesin dikkate alındığı tasarım yaklaşımlarına uygun hale getirilmesi sağlanabilir. Çalışmada yöntem olarak, herkes için erişilebilirlik, evrensel tasarım ve engellilere yönelik tasarım dersleri ve bu derslere ne oranda yer verildiği konusu, ülkemizdeki üniversitelerin mimarlık bölümlerinin öğretim planlarında yer alan dersler dahilinde incelenmiştir. Üniversitelerin mimarlık bölümlerindeki evrensel tasarım derslerinin güncel durumu incelenmiş ve bu doğrultuda bazı önerilerde bulunulmuştur. Bu çalışmanın mevcut ya da yeni açılacak mimarlık bölümlerindeki evrensel tasarım ve erişilebilirlik konulu derslerin eğitim müfredatlarına, amaçlarına, ders kategori ve yarıyıl seçimlerine kaynak olması açısından literatüre önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Evrensel tasarım, Mimarlık eğitimi, Erişilebilirlik

THE PLACE OF UNIVERSAL DESIGN COURSES IN ARCHITECTURAL EDUCATION

Abstract

There may be permanent or temporary physical and cognitive differences as well as social, economic and cultural differences of individuals forming the society. In this respect, architecture, which is an extremely comprehensive design discipline, must be able to respond fully to the whole of society. With the architectural education to be given within the curriculum to be prepared in line with the principles of universal design, it can be ensured that the solutions offered by architects to design problems are adapted to design approaches that are inclusive, for everyone or in the context of universal design, where no individual is excluded and everyone is taken into account. In the study, as a method, accessibility for all, universal design and design courses for the disabled and the extent to which these courses

* Sorumlu Yazar: sertanbakar@gmail.com

are included were examined within the courses included in the education plans of the architecture departments of universities in our country. The current situation of the universal design courses in the architecture departments of universities has been examined and some suggestions have been made in this direction. It is thought that this study will make an important contribution to the literature in terms of being a source for the education curricula, aims, course category and semester choices of courses on universal design and accessibility in existing or newly opened architecture departments.

Keywords: Universal design, Design for all, Architectural education

1. GİRİŞ

Duyu organlarının işlevlerini yerine getirememesi insanlarda fiziksel ve zihinsel engellilik biçiminde gözlenebilmektedir. Örneğin, kas ve sinir sistemindeki kimi bozukluklar yürümeye, duymaya, görmeye, zihinsel olarak yoğunlaşabilmeye ve hatta düşünmeye dahi engel olabilmektedir. Bu gibi engellilik örnekleri insan yaşamında doğuştan gelebildiği gibi sonradan da ortaya çıkabilmektedir. Kimi durumda kalıcı kimi durumda da geçici engellilikten söz edilebilmektedir. Söz konusu engelin ortaya çıktığı andan itibaren yaşam boyunca varlığını sürdürmesi, engelin kalıcı olduğu anlamına gelmektedir. Diğer yandan, fiziksel veya zihinsel vücut fonksiyonlarının insan yaşamında belirli evrelerde tamamen ya da kısmen ortadan kalkması durumunda ise engellilik halinin geçici olduğu söylenebilmektedir (Dostoğlu, Şahin, & Taneli, 2009).

Bir bebek, hamile bir kadın, kolu kırılmış bir insan, puset taşıyan bir baba ya da yaşlı bir insan engelli bireylere örnek olarak gösterilebilir. Tüm yaşamın engelsiz olarak sürdürebilmesi neredeyse imkansızdır. Bireyler iş yaptıkları sırada, yaşlılıklarında, yorgun olduklarında ya da hamileliklerinde birtakım zorluklar yaşarlar. Bu sebeple mekanlar tasarlanırken, yukarıda kısmen değinilen kalıcı ve geçici engellilik durumlarının dikkate alınması gerekmektedir (Arat & Sayar, 2017). Günümüzde, erişilebilirlik, evrensel tasarım ve herkes için tasarım konusu gelişmiş ülkelerin gündeminde önemli bir yer tutmaktadır (Evcil, 2018). Kalıcı ya da geçici olsun, engelli insan sayısının insan nüfusu içinde önemli bir yer kaplaması, yaşlı birey sayısının genel nüfusa oranının yıllar içinde artması, sağlıklı insanların da hayatlarının bazı bölümlerinde (yaşlılık, hamilelik, çocukluk, bir kaza sonrası) engelli bireyler gibi özel gereksinimlere ihtiyaç duyacak olmaları kamusal açık mekanlar ile diğer mekanların, bu engellilik durumlarının dikkate alınarak tasarlanması gerekliliğini göstermektedir (Sungur Ergenoğlu, 2013).

Kısaca değinmek gerekirse; erişilebilirlik kavramı ile yapılı çevreye ilişkin tasarım sürecinde, yardımcı araç olmaksızın hareket yeteneği olmayan kullanıcıların yanı sıra, hareketi bir biçimde kısıtlanan kullanıcıların başkalarının yardımına ihtiyaç duymaksızın mekana ulaşabilmesi ya da mekanı kullanabilmesi gibi imkanların sağlanmasına işaret edilmektedir (Duncan, 2007). Herkes için tasarım ile aynı anlamda kullanılan evrensel tasarım ise engelli olsun olmasın tasarım sürecinde herkesin dikkate alınması gerekliliğini ifade etmektedir (Story, Mueller, & Mace, 1998). Buradaki vurgu ise herhangi bir ayırım gözetilmeksizin tüm bireyleri kapsar nitelikte tasarımların gerçekleştirilmesine yöneliktir.

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (EYHGM) tarafından 2021 yılı temmuz ayında hazırlanan ‘Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni’ne göre ülkemizde, Ulusal Engelli Veri Sistemine kayıtlı 2.511.950 engelli bulunmaktadır. Bu sayı ‘*Engelli Sağlık Kurulu Raporu almak için yetkili hastanelere başvurmuş ve hizmet almak için devletle temasa geçmemiş bireyleri*’ kapsamadığı için net bir bilgi sunmamaktadır (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler

Bakanlığı, 2021). 2011 yılını kapsayan Nüfus ve Konut Araştırması sonuçlarına göre; farklı derecelerde de olsa engelli olarak nitelendirilebilecek insan sayısı 4.882.841 olarak saptanmıştır (TÜİK, 2013). Daha öncesine gidecek olursak; 2002 yılında Devlet İstatistik Enstitüsü'nün yürüttüğü bir araştırmada ise, nüfusumuzun %12,29'u 'özürlü' olarak kayıt altına alınmıştır (Devlet İstatistik Enstitüsü, 2002).

Türkiye Sağlık Araştırması verileri kaynak gösterilerek düzenlenen ve 2012, 2014, 2016 ve 2019 yıllarında "engellilik ve yaşlılık ile ilgili göstergeler" olarak ifade edilen Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerinde, görme sorunu olan (A); işitme sorunu olan (B); yardım olmaksızın yürüyemeyen (C); yardım olmaksızın merdiven inip çıkamayan (D) ve yaşlılarına göre öğrenme ve hatırlamada zorluk çeken bireylere (E) ilişkin veriler yer almaktadır. Bu veriler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.²

Tablo 1. Engelli bireylerin Türkiye nüfusundaki oranları

	A	B	C	D	E
2012	%5,5	%2,2	%4,5	%5,3	%3,4
2014	%6,9	%5,3	%7,3	%9,0	%6,7
2016	%6,9	%4,5	%6,5	%8,7	%6,7
2019	%5,8	%4,4	%5,5	%7,9	%5,4

Tablodan da anlaşılacağı üzere; farklı engelleri olan insanların genel nüfusa oranı göz ardı edilmeyecek kadar yüksektir. Zira bu oranlar 2012 yılında %34; 2014 yılında %35,3; 2016 yılında %33,3; 2018 yılında ise %29'a karşılık gelmektedir. Bazı kişilerin birden fazla engelinin olabileceğini de dikkate aldığımızda, oransal olarak ülkemizde her dört kişiden birinin bir biçimde engelli olduğunu söyleyebiliriz.

Bu istatistik verilerden mimarlık bağlamında çıkarılması gereken sonuç ise son derece açıktır: 'Toplumun önemli bir kısmı -geçici bir süreliğine de olsa hayatlarının tamamına da karşılık gelse- bir şekilde engelli bireylerden oluşmaktadır. Tasarım problemlerinin çözümüne ilişkin yaklaşımlarında ise mimarların, engelli olsun ya da olmasın tüm insanların talep ve gereksinimlerini dikkate almalarını gerektiren ilkeler -evrensel tasarım ilkeleri- doğrultusunda hareket etmeleri gerekmektedir.'

Steinfeld ve Maisel, tasarım yoluyla insanların önündeki engellerin kaldırılabilmesini ve böylelikle kullanıcıların desteklenebildiği ortamların oluşturulmasının mümkün olduğunu ifade etmektedir. Gerçekleştirilen müdahale pratikleri ise insan deneyimi ve teknolojinin gelişimi ile paralellik taşımaktadır (Steinfeld & Maisel, 2012). Mimarların yanı sıra diğer mekan planlayıcıları, politikacılar ve rehabilitasyon uzmanları da bütün olarak toplumu kapsayacak, erişilebilir ortamları teşvik etme sorumluluğunu taşımaktadır (Lid, 2013). Bu bakımdan, evrensel tasarım ilkelerine uygun biçimde tasarlamak mimarın sorumlulukları arasında yer almaktadır. Dolayısıyla, bir tasarımcı olarak mimarın meslek hayatına başlamadan önce evrensel tasarım stratejilerini uygulamak için birey ve engelli kavramları hakkında yeterli eğitimi alması gerekmektedir.

² TÜİK verilerinde adı geçen engellilik durumlarının yaş ve cinsiyetlere göre karşılıkları da yer almaktadır. <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=engelli> (Erişim tarihi: 8.03.2022).

Türkiye’de mimarlık okullarında verilen evrensel tasarım içerikli derslerin pratik bir karşılığının olup olmadığının anlaşılabilmesi ve bu derslerin hangi amaçla verildiğine ilişkin bir değerlendirme yapılabilmesi, aşağıda örnek niteliğinde kısaca değinilen bazı sorunlara çözüm arayışında önemli olacaktır.

Örneğin; gündelik hayatta farkına varılamayan, varlığı yeterince belirgin olmayan, kimi zaman da kasıtlı biçimde, bilerek ve isteyerek görmezden gelinen tasarım gereksinimlerinin görünürlüğünün artırılması, açık ve seçik biçimde anlaşılır hale getirilmeleri ve tasarımcının kendisini bu gereksinimleri dikkate almak zorunda hissetmesinin sağlanabilmesi önemli bir sorundur.

Mekana ilişkin gereksinimleri mimari tasarım çerçevesinde çözüme kavuşturması gereken meslek ise mimarlıktır. Mekan kullanımı ve erişilebilirlik standartlarının sağlanabilmesi için ilk olarak mimarların mevcut sorunun farkına varması beklenmelidir. Dolayısıyla, evrensel tasarım bilgisine sahip mimarların yetiştirilmesi son derece önemlidir. Mimarlık okullarında edindikleri teorik bilgileri birer mimar olarak profesyonel yaşamlarında uygulayabilmeleri halinde evrensel tasarımın gerekliliklerinin yerine getirilebilmesinden söz edebilmek daha kolay bir hal alacaktır.

Diğer yandan; yine topluma dair belirli mekansal gereksinimleri karşılayabilmeleri açısından, eğitim sürecindeki mimar adaylarının duyarlılıklarının artırılması önemli bir sorundur. Mimarlık öğrencilerinin görülmesi gerekeni görebilmeleri, kimi zaman ‘öteki’ denilerek dışlanabilen, görmezden gelinen tekil insan ya da tikel grupların duyarlı biçimde dikkate alınması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, kullanıcı beklentilerinin mimarın zihninde gerçekçi bir karşılığının olması, sorunun samimi biçimde irdelenmesi ve uygun, kapsayıcı tasarım çözümlerinin sunulması mimardan beklenmektedir. Bu gibi beklentilerin karşılığının olabilmesi açısından, mimarlara almış oldukları eğitimde evrensel tasarım ilkelerinin benimsetilmesi gerekmektedir (Yalçın Usal & Evcil, 2019). Özellikle, fiziksel çevrenin tüm kullanıcı grupları tarafından güvenli bir hale getirilebilmesi gerekmektedir (Zeyrek Çepehan & Güller, 2020, s. 396).

Evrensel tasarım içerikli derslerin hangi yarıyıllarda ve zorunlu ya da seçmeli olarak hangi statüde sunulduğu bilgisi üzerinden, ülkemizdeki mimarlık okullarında mevcut durumun anlaşılması; sonrasında ise, konuya ilişkin bir kuram geliştirilmesine de dayanak sağlayabilecek nitelikte eleştirel bir yaklaşım ile ele alınması son derece önemlidir. Zira, toplumlar açısından göz ardı edilmemesi gereken bir konu olan evrensel tasarımın, mimarlık alanında da hak ettiği konumu edinebilmesi ise öncelikle farkına varılması, takip eden süreçte ise daha detaylı biçimde irdelenmesi ile mümkün olacaktır. Bu bağlamda, mimarlık okullarının her ne kadar örtük olsa da evrensel tasarıma ilişkin paradigmalarında yanılısma olarak nitelendirilebilecek pratiklerin su yüzüne çıkarılması uygun bir başlangıç olarak değerlendirilebilir.

Öncelikle, evrensel tasarım içerikli derslerin ülkemizde mimarlık okullarında nasıl anlaşıldığına ilişkin bir durum tespiti yapılabilmesi açısından mevcut eğitim programlarındaki konularının anlaşılması temel koşuldur. Böylelikle, evrensel tasarım dersleri ile esas olarak amaçlanan şeyin; yani, mimari tasarım süreçlerinde, toplumun herhangi bir kesiminin ya da kendine özgü zihinsel veya fiziksel potansiyeliyle farklı bireylerin dışlanmadığı ya da göz ardı edilmediği, eşitlikçi bir tasarım paradigması mümkün olabilir. Böyle bir paradigmaya sahip mesleki yeterlikte mimarların yetiştirilmesinde eğitim programlarının üstlendiği rollere ilişkin çıkarımlar da yapılabilecektir. Zira; meslek ehliyeti

sunan lisans sürecindeki eğitim programı, kurum tarafından profesyonellerin değer yargılarının belirlenmesinde de etkin bir işleve sahiptir.

Öncelikle, evrensel tasarım içerikli derslerin ülkemizde mimarlık okullarında nasıl anlaşıldığına ilişkin bir durum tespiti yapılabilmesi açısından mevcut eğitim programlarındaki konularının anlaşılması temel koşuldur. Böylelikle, evrensel tasarım dersleri ile esas olarak amaçlanan şeyin; yani, mimari tasarım süreçlerinde, toplumun herhangi bir kesiminin ya da kendine özgü zihinsel veya fiziksel potansiyeliyle farklı bireylerin dışlanmadığı ya da göz ardı edilmediği, eşitlikçi bir tasarım paradigması mümkün olabilir. Böyle bir paradigmaya sahip mesleki yeterlikte mimarların yetiştirilmesinde eğitim programlarının üstlendiği rollere ilişkin çıkarımlar da yapılabilecektir. Zira; meslek ehliyeti sunan mimarlık lisans sürecinde, okullar uyguladıkları eğitim programları ile profesyonellerin değer yargılarının belirlenmesinde de etkin bir işleve sahiptir.

Mimarlık okullarının dünya genelindeki sıralamaları akademik başarıları üzerinden yapılabilmektedir. Böyle bir sıralama doğrultusunda listenin ilk sıralarında yer alan okullar üzerinden örnek vaka incelemesi yapılmasının evrensel tasarım içerikli derslerle herhangi bir korelasyonu olduğunu ileri sürmek dayanaksız olacaktır. Diğer yandan, evrensel tasarım gereksiniminin ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile ilişkili olduğu savından yola çıkılması daha uygun düşmektedir. Zira, gelişmiş ülkelerde uygulanan politikalar vatandaşların taleplerini görece daha çok dikkate almakta ve özellikle beşeri sermayeye öncelik verilmektedir. Ayrıca, gelişmekte olan ülkeler açısından gelişmiş ülkelerdeki uygulamalar - buna mimarlık eğitim programları da dahildir- risk alınmaksızın başarının elde edilebileceği bir laboratuvar olarak da tarif edilebilir. Bu bağlamda, daha önce gerçekleştirilmiş ve evrensel tasarım içerikli ders örneklerinin incelendiği çalışma ve sonuçları doğrultusunda, özellikle de gelişmiş ülkelerde evrensel tasarımın mimarlık okullarındaki durumunun neliği üzerine genel bir anlayış edinmek mümkün olabilmektedir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada, ülkemizdeki üniversitelerin sadece mimarlık bölümlerinin öğretim planlarında yer alan, herkes için erişilebilirlik, evrensel tasarım ve engellilere yönelik tasarıma ilişkin dersler ve bu derslere ne oranda yer verildiği ilgili üniversitelerin internet sitelerinin ders bilgi sistemi ve Bologna süreci gibi ilgili alt alanlarından edinilen bilgiler çerçevesinde incelenmiştir. Çalışmada incelenen evrensel tasarım içerikli derslerin, üniversitelerin internet sitelerinden ve Bologna sayfalarından elde edilen bilgiler olması nedeniyle, kesinlik ifade etmeyeceği; ancak bu çalışma kapsamında ulaşılan çıkarımlar için yeterli olduğu düşünülerek sınırlılık belirlenmiştir. Böylelikle, ülkemizdeki mimarlık bölümü müfredatlarının evrensel tasarım ilkeleri açısından bir değerlendirilmesinin yapılması sonucunda birtakım önerilerde bulunulması mümkün olabilmektedir.

Literatür taramasına bağlı olarak çalışmanın araştırma soru ve önerileri:

- Evrensel tasarım kavramının uluslararası mimarlık eğitimindeki yerinin ne olduğu;
- Ülkemizde mimarlık eğitiminde evrensel tasarım kavramının nasıl ele alındığı;
- Evrensel tasarım kavramının mimarlık eğitimimizdeki önemini arttırmak için ne gibi stratejiler geliştirilebildiği şeklinde ifade edilebilir.

Araştırma ile, bu soru ve öneriler ekseninde evrensel tasarım kavramının farklı ülkelerde ve ülkemizdeki durumu üzerinden bir tartışma başlatmak hedeflenmektedir. Çalışmanın yöntemi, literatür araştırmaları üzerinden yapılan tartışmalar ve araştırma soruları doğrultusunda, ülkemizdeki üniversitelerin sadece mimarlık bölümlerinin öğretim

planlarında yer alan, herkes için erişilebilirlik, evrensel tasarım ve engelli tasarımı gibi farklı başlıklar altında ele alınan fiziksel mekan tasarımında erişilebilirlik ile ilgili dersler ve bu derslere ne oranda yer verildiği, ilgili üniversitelerin internet sitelerinden edinilen bilgiler çerçevesinde değerlendirilmek olarak belirlenmiştir.

3. BULGULAR

Türkiye’de verilen tasarım eğitiminin yetersizliği birçok platformda dile getirilerek çözüm önerileri için araştırmalar yapılmıştır. Ulusal ve uluslararası düzeyde düzenlenen toplantılarda, tasarım eğitimindeki yetersizlikler akademisyenler ve üniversiteler tarafından vurgulanmış ve bunlara çözüm sunabilmek üzere çeşitli çalışmalar yapılmıştır. 2001 yılında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nce alınan kararda, evrensel tasarım ilkelerini içeren derslerin mimarlık ve tasarım eğitimi veren bölümlerin tamamının müfredatında yer alması gerektiği tavsiye edilmiştir [22].

Yüksek Öğretim Kurumu’nun girişimi ile 2011 yılında Özürlüler İdaresi Başkanlığı’nın Ulaşılabilirlik Stratejisi ve Eylem Planı/2010-2011 kapsamında Anadolu Üniversitesi’nde “Herkes için Tasarım Müfredatı Geliştirme Çalıştayı” organize edilmiştir. Çalıştay, “üniversitelerin ilgili teknik elemanların yetiştiği fakültelerinde özürlüler ve hareket kısıtlılığı bulunan gruplar için ulaşılabilirlik konusunun müfredatta yer alması” kararı doğrultusunda düzenlenmiştir [23]. Çalıştay’da yer alan mimarlık programlarına dair raporda; “herkes için tasarım” felsefesinin, bir mimarın önemli donanımlarından biri ve mimarlık eğitiminin önemli bir parçası olarak kuramsal ve kavramsal altyapısının öğrencilere aktarabileceği nitelikte (en az bir zorunlu ya da seçmeli) dersin yer alması önerisi sunulmuştur [24]. Ayrıca bu Çalıştay’da tasarım ve planlama okulları müfredatına yönelik geliştirilen önerilerden biri, “herkes için tasarım” yaklaşımının mevcut tasarım ve planlama müfredatlarında hangi konumda olduğunu ortaya çıkaran bir envanter hazırlanmasıdır. Bu bağlamda, hazırlanan bu çalışma on iki yıl önce düzenlenen Çalıştay’ın bu önerisi gereği günümüz üniversitelerinin mimarlık bölümlerinde eğitim-öğretim müfredatındaki evrensel tasarım ve erişilebilirlik içerikli derslere dair analizleri ve bulguları kapsamaktadır.

Aydın Türk’ün 2014 tarihli çalışmasında, Türkiye’deki mimarlık okullarının yirmi altısında³ kapsayıcı tasarım, evrensel tasarım ve engelliler için tasarım gibi isimlerle verilen derslerin yer aldığı görülmektedir [25]. Günümüze (2021-2022 öğretim yılına) gelindiğinde ise; ülkemizde devlet ve vakıf üniversiteleri olmak üzere toplamda 207 üniversite bulunmaktadır. Bu üniversitelerin web siteleri incelenmiş ve aktif olarak mimarlık eğitimi veren 105 üniversite olduğu görülmüştür. Tüm üniversitelerin yaklaşık %50’sinde mimarlık bölümü aktif durumdadır. Mimarlık eğitimi veren üniversiteler arasında ise 61 üniversitede (yaklaşık %59’unda) kapsamını evrensel tasarım ve erişilebilirliğin oluşturduğu dersler yer almaktadır.

Bu üniversitelerde “evrensel tasarım”, “erişilebilirlik” ve “engelliler için tasarım” kavramlarını kapsayan farklı isim ve içeriklerde derslerin yer aldığı görülmektedir. Bu kavramları kapsayan ders isimleri toplu olarak Tablo 2’de gösterilmiştir.

³ Akdeniz Ü., Anadolu Ü., Balıkesir Ü., Bozok Ü., Çukurova Ü., Dicle Ü., Dokuz Eylül Ü., Erciyes Ü., Gazi Ü., Gaziantep Ü., Gebze Teknik Ü., İstanbul Teknik Ü., İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Karabük Ü., Karadeniz Teknik Ü., Kocaeli Ü., Mardin Artuklu Ü., Mersin Ü., Mimar Sinan G. S. Ü., ODTÜ, Selçuk Ü., Süleyman Demirel Ü., Trakya Ü., Uludağ Ü., Van Yüzüncü Yıl Ü., Yıldız Teknik Üniversitesi.

Tablo 2. Evrensel tasarım, erişilebilirlik, engelliler için tasarım kavramlarını içeren ders isimleri ve açıldıkları üniversiteler

Dersin Adı	Dersin Açıldığı Üniversite
Engelliler İçin Bina ve Çevre Tasarımı	Konya Teknik Üniversitesi (5. Yarıyıl, Seçmeli)
Engelliler İçin Çevre Mekan Tasarımı Stüdyosu	Karabük Üniversitesi (7. Yarıyıl, Seçmeli)
Engelliler için Mimari Tasarım	Gazi Üniversitesi (8. Yarıyıl, Seçmeli) Sivas Cumhuriyet Üniversitesi (6. Yarıyıl, Seçmeli)
Engelliler İçin Tasarım	Avrasya Üniversitesi (8. Yarıyıl, Seçmeli) Başkent Üniversitesi (Yarıyıl belirtilmemiş, Seçmeli) Hasan Kalyoncu Üniversitesi (Yarıyıl belirtilmemiş, Seçmeli) Onokuz Mayıs Üniversitesi (7. Yarıyıl, Seçmeli)
Engelliler ve Kentsel Mekan	Eskişehir Teknik Üniversitesi (8. Yarıyıl, Seçmeli)
Engellilere Uygun Tasarım	Munzur Üniversitesi (8. Yarıyıl, Seçmeli)
Engelsiz Çevre Tasarımı	Balıkesir Üniversitesi (4. Yarıyıl, Seçmeli)
Engelsiz Mimari	Manisa Celal Bayar Üniversitesi (3. Yarıyıl, Seçmeli) Yıldız Teknik Üniversitesi (5. Yarıyıldan itibaren, Seçmeli)
Engelsiz Tasarım	Artvin Çoruh Üniversitesi (6. Yarıyıl, Seçmeli) Balıkesir Üniversitesi (6. Yarıyıl, Seçmeli) İzmir Demokrasi Üniversitesi (4. Yarıyıl, Seçmeli) Karadeniz Teknik Üniversitesi (5. Yarıyıl, Seçmeli) Nişantaşı Üniversitesi (6. Yarıyıl, Seçmeli) Aksaray Üniversitesi (4. Yarıyıl, Seçmeli) ⁴ Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi (5. Yarıyıl, Seçmeli)
Erişilebilir Çevre Tasarımı	Onokuz Mayıs Üniversitesi (7. Yarıyıl, Seçmeli)
Erişilebilirlik	Aksaray Üniversitesi (8. Yarıyıl, Seçmeli) İstanbul Gelişim Üniversitesi (5. Yarıyıl, Seçmeli) İstanbul Teknik Üniversitesi (2. Yarıyıl, ZORUNLU)
Erişilebilirlik ve Kentsel Mekan	Marmara Üniversitesi (6. Yarıyıldan itibaren, Seçmeli)
Evrensel Tasarım	Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi (5. Yarıyıl, Seçmeli) Başkent Üniversitesi (Yarıyıl belirtilmemiş, Seçmeli) Bingöl Üniversitesi (8. Yarıyıl, Seçmeli) Doğuş Üniversitesi (6. Yarıyıl, Seçmeli) İskenderun Teknik Üniversitesi (6. Yarıyıl, Seçmeli) İstanbul Gedik Üniversitesi (Yarıyıl belirtilmemiş, Seçmeli) Marmara Üniversitesi (6. Yarıyıldan itibaren, Seçmeli) Toros Üniversitesi (8. Yarıyıl, Seçmeli)
Evrensel Tasarım İlkeleri	Beykent Üniversitesi (8. Yarıyıl, Seçmeli) Orta Doğu Teknik Üniversitesi (Lisanüstü, Danışman onayı ile seçmeli ders)
Evrensel Tasarıma Giriş	İstanbul Okan Üniversitesi (3. Yarıyıldan itibaren, Seçmeli)
Evrensel Tasarımda Örnek ve Uygulamalar	Karadeniz Teknik Üniversitesi (6. Yarıyıl, Seçmeli)
Fiziksel Engelliler İçin Çevre ve Mekan	Siirt Üniversitesi (3. Yarıyıl, ZORUNLU)
Hayatı Tasarlamak, Herkes İçin Mimari	İzmir Ekonomi Üniversitesi (Yarıyıl belirtilmemiş, Seçmeli)

⁴ Aksaray Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi'nde açılan "Engellilerle İletişim Yöntemleri" dersi de beşinci yarıyıl öğrencileri için seçmeli ders olarak verilebilmektedir.

Tablo 3. (Devam ediyor)

Herkes İçin Erişilebilirlik	Eskişehir Teknik Üniversitesi (7. Yarıyıl, Seçmeli)
Herkes İçin Tasarım	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (4. Yarıyıl, ZORUNLU)
	Bursa Uludağ Üniversitesi (8. Yarıyıl, Seçmeli)
	Hasan Kalyoncu Üniversitesi (Yarıyıl belirtilmemiş, Seçmeli)
	İstanbul Aydın Üniversitesi (7. Yarıyıl, Seçmeli)
	İstanbul Esenyurt Üniversitesi (6. Yarıyıl, Seçmeli)
	İstanbul Kültür Üniversitesi (Yarıyıl belirtilmemiş, Seçmeli)
	İstanbul Rumeli Üniversitesi (6. Yarıyıl, Seçmeli)
	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi (7. Yarıyıl, Seçmeli)
	Kırklareli Üniversitesi (3 ve 4. Yarıyıl, Seçmeli)
	KTO Karatay Üniversitesi (3. Yarıyıl, Seçmeli)
	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi (3. Yarıyıl, Seçmeli)
	Siirt Üniversitesi (1. Yarıyıl, Seçmeli)
	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi (6. Yarıyıl, Seçmeli)
	Trakya Üniversitesi (6. Yarıyıl, Seçmeli)
	Yaşar Üniversitesi (5. Yarıyıldan itibaren, Seçmeli)
Herkes İçin Tasarım II	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (5. Yarıyıl, Seçmeli)
Herkes İçin Tasarım - Erişilebilirlik	Bursa Teknik Üniversitesi (6. Yarıyıl, ZORUNLU)
Herkes İçin Tasarım: Mimari Tasarımda Kullanıcı	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (4. Yarıyıl, Seçmeli)
Kapsayıcı Tasarım	İstanbul Rumeli Üniversitesi (4. Yarıyıl, Seçmeli)
Kapsayıcı ve Yaşanılabilir Mimari Çevre Tasarımı	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi (7. Yarıyıl, Seçmeli)
Kent Ölçeğinde Erişilebilirlik	Dicle Üniversitesi (7. Yarıyıl, Seçmeli)
Kent ve Sakatlık	Mardin Artuklu Üniversitesi (8. Yarıyıl, Seçmeli)
Kentsel Çevre için Evrensel Tasarım	İstanbul Teknik Üniversitesi (Yarıyıl belirtilmemiş, Seçmeli)
Kentsel Mekan ve Erişilebilirlik	İstanbul Arel Üniversitesi (5 ve 8. Yarıyıl, Seçmeli)
Mimari Tasarımda Erişilebilirlik	Işık Üniversitesi (5. Yarıyıl, ZORUNLU)
Mimarlıkta Engelsiz Tasarım	Akdeniz Üniversitesi (4. Yarıyıl, Seçmeli)
	Çukurova Üniversitesi (5. Yarıyıl, Seçmeli)
	İstanbul Aydın Üniversitesi (5. Yarıyıl, Seçmeli)
	Sakarya Üniversitesi (Yarıyıl belirtilmemiş, Seçmeli)
Mimarlıkta Evrensel Tasarım	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (4. Yarıyıl, Seçmeli)
Mimarlıkta Kapsayıcı Tasarım	Atılım Üniversitesi (3-4. Yarıyıllar, Seçmeli)
Özürülüler ve Yaşlılar için Çevre Tasarımı	İstanbul Teknik Üniversitesi (Yarıyıl belirtilmemiş, Seçmeli)
Tasarımda Engelli Faktörü	Düzce Üniversitesi (4. Yarıyıl, Seçmeli)
	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi (1. Yarıyıl, Seçmeli)
Tasarımda Erişilebilirlik	İstanbul Ticaret Üniversitesi (8. Yarıyıl, Seçmeli)
Yaşlı ve Engelliler İçin Tasarım İlkeleri	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi (6. Yarıyıl, Seçmeli)

Tablo 2'den elde edilen bilgiler doğrultusunda bahsedilen kavramsal içeriklere sahip dersler 47 üniversitede 1 ders, 13 üniversitede 2 ders ve 1 üniversitede ise 3 ders olmak üzere toplam 76 ders şeklindedir. Bu derslere ait zorunlu/mesleki seçmeli/seçmeli durumlarını gösteren bilgiler Tablo 4'teki gibi kategorize edilmiştir. Bu tablo incelendiğinde, mimarlık bölümlerinin yalnızca dördünde ilgili içerikte zorunlu derslerin bulunduğu bilgisine

ulaşmaktadır. Evrensel tasarım içerikli derslerin tamamına yakınının seçmeli ders olarak sunulduğu görülmektedir.

Tablo 2'ye bakıldığında;

Evrensel tasarım içerikli seçmeli derslerin bazılarının verildikleri yarıyılar belirtilmemiş olsa da derslerin kodlarının 4 rakamı ile başlamaları bu derslerin yedinci ve sekizinci yarıyıl öğrencileri için olduğunu işaret etmekte fakat bir kesinlik taşımamaktadır. Bu muğlaklığın giderilmesi müfredatların daha açık ve net biçimde anlaşılmasına da olanak sağlayacaktır.

Diğer yandan; benzer nitelikteki derslerin aynı yarıyıl içinde seçmeli ders olarak sunulmasının pratikteki karşılığının daha detaylı biçimde değerlendirilmesi gerekmektedir. Örneğin, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi mimarlık öğrencileri için seçmeli ders olarak sunulan “Engelliler İçin Tasarım” ve “Erişebilir Çevre Tasarımı” derslerinin her ikisinin de yedinci yarıyıl tercih edilebilme imkanının rastlantısal ya da bilinçli bir durum olup olmadığı merak uyandırmaktadır. Zira; “Engelliler İçin Tasarım (ICM413)” dersinin amacı⁵ ‘*Yapıların erişilebilirlik bağlamında incelenmesi ve erişilebilirlik sorunlarının tespit edilip çözümlenmesi ve engellilik durumunun geniş perspektifte bakılarak kavranabilmesi*’ ile “Erişebilir Çevre Tasarımı (MIM431)” dersinin amacı⁶ ‘*Yapı ve yapı yakın çevresinin erişilebilirlik bağlamında incelenmesi ve erişilebilirlik sorunlarının tespit edilip çözümlenmesi ve engellilik durumunun geniş perspektifte bakılarak kavranabilmesi*’ olarak ifade edilmiştir. Derslerden birinin iç mimarlık (ICM413), diğerinin ise mimarlık kodlu (MIM431) olması aralarında birtakım farklılıklar olacağını düşündürmektedir fakat; ders amaçlarının bu ayrıma yeterince vurgu yapmadığı sonucuna ulaşılabilmektedir. Bu durumda, öğrencilerin aynı yarıyıl seçme imkanları bulunan bu derslerden hangisini neden seçmeleri gerektiğine ilişkin net bir tavırlarının olabileceğini ileri sürmek gerçeklikle eşleşmeyecektir.

Tablo 4. Ders kategorilerine göre müfredatında “evrensel tasarım” ve “erişilebilirlik” derslerini kapsayan üniversite sayıları.

Ders Kategorisi	Üniversite/ders Sayısı
Zorunlu	5
Mesleki Seçmeli / Seçmeli	71

Tablo 2’de incelenen müfredattaki dersler katalog bilgisinde farklı yarıyılarda yer almaktadır. Bu derslerin ağırlıklı olarak 4 ve üzeri yarıyılarda verildiği görülmektedir (Bkz. Tablo 5).

Tablo 5. Eğitim-öğretim yarıyılına göre müfredatında “evrensel tasarım” ve “erişilebilirlik” derslerini kapsayan üniversite sayıları.

Yarıyıl	1	2	3	4	5	6	7	8	Yarıyıl Belirtilmemiş veya Farklı Yarıyılarda Verilen Dersler
Üniversite /Ders sayısı	2	1	4	9	9	13	8	11	19

⁵ <https://ebs.omu.edu.tr/288154/132519/4718> (Erişim Tarihi: 09.04.2022)

⁶ <https://ebs.omu.edu.tr/288154/132513/4718> (Erişim Tarihi: 09.04.2022)

Tablo 2’deki katalog bilgisinden elde edilen evrensel tasarım ve erişilebilirlik-engelliler için tasarıma ait genel ders içerikleri ve amaçları Tablo 6’teki gibi özetlenmiştir. Bu dersler genellikle birbirlerine benzer içeriklere sahip olmasına rağmen farklılaşan özellikleri de bulunmaktadır.

Tablo 6. Evrensel tasarım ve erişilebilirlik-engelli tasarımı derslerine ait genel ders amaç ve içerikleri.

Evrensel Tasarım	Erişilebilirlik-Engelli Tasarımı
<p>Genel Amaç: Yapılı çevrede yaşayan tüm insanları olabildiğince eşit olanaklar sağlayarak evrensel tasarım ilkeleri ile bütünleştirmek, insani ihtiyaçları daha geniş ölçekte değerlendirmek</p> <p>Ders İçerikleri:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Evrensel tasarım kavramı ve prensipleri, • Kapsayıcı tasarım yaklaşımı ve prensipleri, • İnsan odaklı disiplinler ve bütüncül tasarım yaklaşımı, farklı insanlık halleri ve tasarım ilişkisi, • Geçmişten günümüze insanın mevcut ve olası ihtiyaçları, 	<p>Genel Amaç: Engelsiz tasarım bilincine ve farkındalığına sahip olarak engelli bireyler için tasarım yapmak ve mekanı engelli ve tüm bireylerin kullanımı için düzenlemek</p> <p>Ders İçerikleri:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yaşlılık, engel, engellilik kavramları ve çeşitleri, genel terminoloji • Mimaride erişilebilirlik, ulaşılabilirlik, kullanılabilirlik ve okunabilirlik kavramları • Engelliler için mimari tasarım kriterleri ve Erişilebilirlik/Ulaşılabilirlik norm, Ulusal ve Uluslararası standartlarının tanıtılması, mevzuat bilgileri

Buraya kadar evrensel tasarımın tanımı, süreç ve ilkelerin yanı sıra evrensel tasarım içerikli mimarlık bölümü derslerine ilişkin örneklere de yer verilmiş; ardından üniversitelerin mimarlık bölümlerindeki evrensel tasarım derslerinin güncel durumu incelenmiştir. Takip eden son bölümde ise bazı çıkarım ve önerilerde bulunulmuştur.

4. SONUÇ

Türkiye’de engelli ve yaşlıların gündelik şehir hayatına katılması günümüz şartlarında mevcut düzenlemeler ve uygulamalar ile yeteri kadar sağlanamamıştır. Diğer bir ifadeyle, bu konuya ilişkin eksiklikler çağın gereklerine rağmen olması gereken düzeye henüz ulaşamamıştır. Bu soruna bir çözüm potansiyeli olması anlamında, tasarım eğitimi veren üniversitelerin mimarlık bölümleri müfredatlarında engelliler ve yaşlılara yönelik olarak farklı isimlerde bazı dersler yer almaktadır. Söz konusu derslerin öğrencilere hangi aşamalarda verildiği ve bu derslerin seçmeli ya da zorunlu statüde olmasının sorunun çözümüne ilişkin somut bir adım olup olmadığının anlaşılabilmesi de mümkün olabilmektedir. Yapılan araştırma bulguları sonucunda ilgili derslerin müfredatta yeterli sayıda olmadığı gibi bu derslerin de ağırlıklı olarak mesleki seçmeli ders kategorisiyle sunulduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 4). Bu durumun bir sonucu olarak, meslek hayatına adım atan mimarların bireysel çaba, yaklaşım ve duyarlılıklarının dışında, evrensel tasarım ve engelliler için tasarımın farkındalık ve bilincine sahip olma konusunda eksik donanımlı olmaları da kaçınılmazdır. Diğer yandan, evrensel tasarım içerikli derslerin ağırlıklı olarak son iki yılda alınabilecek dersler arasında gösterildiği mimarlık okullarının sayısının

fazlalığı dikkat çekmektedir (Bkz. Tablo 5). Bu kapsamdaki derslerin mezuniyet aşamasına yaklaşmış öğrenciler tarafından alınması ise; öğrencilerin, öğrenim hayatlarında bu bilgileri yeterince kullanamayacak oldukları anlamına gelebilmektedir. Dolayısıyla; evrensel tasarım ilkelerinin, mesleki kimliğin oluşması ve pekiştirilmesinde etkili olabilmesi açısından, lisans öğreniminin ilk ya da ikinci yılında ilgili derslerin alınmasının ve takip eden süreçte diğer derslerle de sürekli olarak pekiştirilmelerinin çok daha anlamlı olacağı ileri sürülebilir.

Dünya üniversitelerindeki evrensel tasarım ders amaçlarından; öğrenciye kendi seçeceği bir evrensel tasarım konusunu daha derinlemesine keşfetme fırsatı verme, evrensel tasarım ilkelerini gerçek bir tasarımda eyleme geçirme olanağı sağlama ve evrensel tasarım saha denetiminin nasıl yapılacağına ilişkin bilgi verme gibi hususlar da ülkemiz üniversitelerinin evrensel tasarım ders amaçları arasında olmalıdır. Ayrıca dünya üniversitelerinde uygulanan tema günleri gibi uygulamalı etkinlikler ülkemiz üniversitelerinde de uygulanarak öğrencilerin, engelli bireylerin karşılaştıkları güçlüklerin azaltılmasına yönelik uygulamalı olarak fikir sahibi olabilmeleri sağlanabilecektir.

2011 yılında düzenlenen Çalıştay'da⁷ tasarım ve planlama okulları müfredatına yönelik geliştirilen öneriler son derece önemlidir. Buna göre 'herkes için tasarım' yaklaşımı tüm tasarımcıların ve dolayısıyla tasarım eğitiminin vazgeçilmez bir koşulu olmalıdır. Bu bakımdan tasarım eğitiminin verildiği disiplinlerde bu yaklaşımın program yeterlilikleri ve bazı derslerde farklı derecelerde de olsa öğrenim çıktıları arasında yer alması gerekmektedir. Tasarım eğitiminin temel unsuru olabilmesi ve öğrenciler tarafından pekiştirilebilmesi açısından; herkes için tasarım yaklaşımı konulu derslerin, eğitimin ilk yarıyıllarında ve aynı zamanda zorunlu dersler statüsünde yer almaları gerekmektedir. Herkes için tasarım yaklaşımının daha da geliştirilebilmesi için bilgi ve beceri aktarım ve paylaşımlarına olanak sağlayacak kapsamlı çalışmalara yer verilmelidir. Bu ise disiplinlerarası çalışmalar ve daha kapsamlı kullanıcı profiliyle birliktelik gerektiren bir süreç olarak geliştirilmelidir. Proje ve atölye derslerinde 'herkes için tasarım' kriterinin merkeze alınmasıyla kuramsal altyapının pratiğe aktarılması da mümkün olabilmektedir. Herkes için tasarım yaklaşımını öğretim elemanlarının da içselleştirmesi ve farkındalıklarının artırılabilmesi için bazı eğitim süreçlerinden geçirilmeleri, bilimsel çalışmalarda 'herkes için tasarım' konusunun kullanılmasının teşvik edilmesi; öğrenci merkezli eğitim ve 'herkes için tasarım' yaklaşımının birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Öğrencilerin eğitim materyallerine ulaşabilmesi bu bağlamda düşünülebilir. 'Herkes için tasarım' yaklaşımının mevcut müfredat içindeki durumunun anlaşılmasını sağlayacak envanter çalışmasının yapılması gerekmektedir. Müfredata ilişkin gerçekleştirilen çalıştayın daha da detaylandırıldığı yeni çalıştaylar düzenlenmelidir [24]. Ayrıca Çalıştay'da yer alan, mimarlık programlarına dair raporda: bu yaklaşımın, mimarlık bölümlerinin misyon ve vizyonlarında yer alması; mimarlık programının yeterlilikleri arasında yer alması; bu bağlamda en az bir seçmeli ya da zorunlu derse yer verilmesi ve son olarak; öğrenci yarışmaları ve çalıştay gibi etkinliklerle herkes için tasarım yaklaşımının yaygınlaştırılması gerektiği ifade edilmektedir [24].

Yasal mevzuatta yapılan birçok düzenlemeye, sunulan raporlara ve alınan kararlara rağmen ülkemizde evrensel tasarıma yönelik çalışmalar uygulamada yetersiz kalmaktadır. Bu noktada en büyük görev tasarım eğitiminin kapsamlı bir biçimde sunulabileceği üniversitelere düşmektedir. Ancak ülkemizdeki mimarlık eğitiminde evrensel tasarım kavramına yönelik derslerin oransal olarak büyük çoğunluğu öğrencinin seçimine bırakılmaktadır. Bu durum, örtük bir mesaj olarak şu şekilde ifade edilebilir: Tasarım sürecinde, evrensel/herkes için tasarım yaklaşımının temel alınması tasarımcının öncelikleri,

⁷ Herkes İçin Tasarım Müfredatı Geliştirme Çalıştayı.

değer yargıları ve empati kurabilme yeteneği paralelinde, kişisel bir tercihtir. Diğer yandan; evrensel tasarım içerikli derslerin zorunlu dersler arasında yer alması ise; açık biçimde, mimarlığın yalnızca “normal” olarak kabul edilen insanların tasarım taleplerinin çözümlendiği bir meslek değil, toplumun bütün bireylerinin tasarım taleplerini karşılayarak, herkes için tasarım nesnesi üreten bir meslek olduğu mesajını taşımaktadır.

Tablo 2’de de görüldüğü üzere; bazı mimarlık okullarında evrensel tasarım içerikli derslerin yalnızca belirli bir yarıyıldan alınabileceği, bazılarında ise farklı yarıyıldarda alınabileceği sonucuna ulaşılmaktadır. Buna göre, yalnızca bir yarıyıl seçme hakkının verilmesi, öğrencinin bu dersi o yarıyıl dışında alamayacağı anlamına gelmektedir. Böyle bir uygulama ise evrensel tasarım içerikli derslerin yanı sıra farklı içeriklerdeki dersler açısından da olumsuz bir uygulamadır. Açılan seçmeli derslerin; örneğin, yalnızca beşinci yarıyıldan seçilebilen bir ders olarak sunulması gibi bir uygulama yerine seçmeli ders havuzunda bulunan dersler olacak şekilde; öğrencilere seçmeli ders alabilme hakkının verildiği yarıyıldan itibaren, ders yürütücüsü öğretim elemanı ve koşulların uygunluğu doğrultusunda her iki yarıyıldan açılabilmesi sağlanmalıdır. Çalışma kapsamında ele alınan evrensel tasarım içerikli derslerin mimarlık eğitiminde önemli bir yerinin olması gerektiği varsayımı veya yaklaşımı ise; bu içerikteki derslerin, öğrencilere seçmeli ders hakkı verildiği andan itibaren tüm yarıyıldarda sunulması gerekliliğine işaret etmektedir.

Evrensel tasarım içerikli seçmeli dersler için açılan kontenjanların kapsamlı biçimde değerlendirilmesi ve öğrencilerin ilk yarıyıldan itibaren almış olduğu derslerde sürekli olarak evrensel tasarıma atıfta bulunulması gibi uygulamalar da söz konusu derslerin seçilmesinde etkili olacaktır.

Evrensel tasarım içerikli derslerin mimarlık bölümünde ‘zorunlu’ ders kapsamında verilmesi, evrensel tasarımın mimarlık pratiğinin ayrılmaz bir parçası olduğu mesajını da taşıyacağından, bu durum oldukça önemlidir. Aksi halde; mesleki olsun ya da olmasın içeriğin ‘seçmeli ders’ kapsamında sunuluyor olması, mimarlık öğrencilerinin tasarım yaklaşımlarında evrensel tasarım ilkelerini mesleki bir gereklilik bağlamında değil, isteğe ve kişiye bağlı bir yaklaşım ya da duyarlılık olarak değerlendirmelerine neden olabilecektir. Dolayısıyla, üniversitelerimiz mimarlık bölümlerinin tamamında evrensel tasarım içerikli derslerin zaman kaybedilmeksizin ‘zorunlu ders’ statüsüne alınması ve bu konuda daha fazla donanım sahibi olmak isteyen mimar adaylarının da genişletilmiş ya da detaylandırılmış evrensel tasarım içerikli seçmeli dersler alabilmesi sağlanmalıdır.

Bu çalışmanın mevcut ya da yeni açılacak mimarlık bölümlerindeki evrensel tasarım ve erişilebilirlik konulu derslerin eğitim müfredatlarına, amaçlarına, ders kategori ve yarıyıl seçimlerine kaynak olması açısından literatüre önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Arat, Y., & Sayar, G. (2017). İmaj Tasarımında Evrensel Tasarım İlkelerinin Rolü; Konya Bilim Merkezi Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi, Özel Sayı: ERGONOMİ 2016(5)*, 145-155.
- Devlet İstatistik Enstitüsü. (2002). *Türkiye Özürlüler Araştırması 2022*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

- Dostoğlu, N., Şahin, E., & Taneli, Y. (2009, Mayıs-Haziran). Evrensel Tasarım: Tanımlar, Hedefler, İlkeler. *Mimarlık Dergisi*(347). 10 18, 2021 tarihinde <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=361&RecID=2062> adresinden alındı
- Duncan, R. (2007). *Universal Design – Clarification and Development: A Report for the Ministry of the Environment*.
- Evcil, A. (2018). Tarihi Çevrelerde Herkes İçin Tasarım Uygulamaları Yapılabilir mi? Dünyadan ve Türkiye'den Örnekler. *Tasarım* (282). 73-75.
- Lid, I. M. (2013, 31 10). Universal Design and disability: an interdisciplinary perspective. *Disability and Rehabilitation*, s. 1344-1349.
- Steinfeld, E., & Maisel, J. (2012). *Universal design : creating inclusive environments*.
- Story, M. F., Mueller, J. L., & Mace, R. L. (1998). *The Universal Design File: Designing for People of All Ages and Abilities* (Revised ed.). Raleigh, North Carolina: NC State University.
- Sungur Ergenoğlu, A. (2013). *Mimarlıkta Kapsayıcılık: "Herkes İçin Tasarım"*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniveristesi Mimarlık Fakültesi.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2021, 07). *Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni (Temmuz 2021)*. 11 26, 2022 tarihinde https://www.aile.gov.tr/media/88684/eyhgm_istatistik_bulteni_temmuz2021.pdf adresinden alındı
- TÜİK. (2013). *Nüfus ve Konut Araştırması*. Türkiye İstatistik Kurumu.
- Yalçın Usal, S. S. & Evcil, A. (2019). Universal Design in Interior Architecture Education: The Case of Store Design. *ICONARP International Journal of Architecture and Planning*, 7(2), 410 - 427. 10.15320/ICONARP.2019.92
- Zeyrek Çepahan, İ., & Güller, E. (2020). Evrensel Tasarım Kapsamında Herkes İçin Erişilebilir Tasarım. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 2(Erişilebilirlik Özel Sayısı), 383-410.